

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

кафедра політичних наук і права

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**щодо проведення практичних занять та самостійної роботи з курсу
«ДЕРЖАНЕ БУДІВНИЦТВО ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»**

**[для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»]**

ОПП: Право.

Спеціальність: 081 Право.

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Рік навчання: 3

Мова навчання: українська

Факультет: соціально-гуманітарний

Укладачі:

С. М. Наумкіна

д. політ. н., проф.

С. Л. Швець

к. політ. н.

Рецензенти:

Ярова Л. В. – д. політ. н., професор, професор кафедри цивільного і трудового права Національного університету «Одеська Морська академія»

Ростецька С. І. – к. політ. н., доцент кафедри політичних наук і права Університету Ушинського

Методичні рекомендації щодо проведення практичних занять та самостійної роботи з курсу «Державне будівництво та місцеве самоврядування» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» за ОПП «Право»/ Укладачі: С. М. Наумкіна, С. Л. Швець. Одеса : Університет Ушинського, 2020. 68 с.

Методичні рекомендації та поради укладені відповідно до Освітньо-професійних програм «Право» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

1. ВСТУП

Мета вивчення дисципліни - забезпечити набуття здобувачами сукупності знань та практичних навичок у галузі державного управління та місцевого самоврядування, формування уявлень про теоретичні та практичні проблеми організації та діяльності органів публічної влади, функціонування державної служби.

Передумови для вивчення дисципліни. Навчальна дисципліна «Державне будівництво та самоврядування» вивчається на основі теоретичних знань і практичних умінь, що студенти засвоїли із передбачених програмою базових курсів «Теорія держави і права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія держави і права України», «Конституційне право України».

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати:

- теоретико–методологічні основи розвитку процесу державотворення та місцевого самоврядування в країні;
- існуючі моделі державного будівництва та місцевого самоврядування;
- основні поняття, види, характеристики публічної влади;
- міжнародний досвід і специфіку організації та функціонування місцевого самоврядування у різних країнах;
- вітчизняну систему органів публічної влади та органів місцевого самоврядування, їх компетенції;
- внутрішню організацію, функції та повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- законодавчі та нормативно-правові засади діяльності центральних, регіональних органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- механізми, методи та інструментарій реалізації права на місцеве самоврядування задля розвитку територіальних громад в умовах децентралізації;
- основні принципи та форм організації діяльності елементів системи місцевого самоврядування в умовах об'єднаних територіальних громад;
- сутність, принципи та інструменти демократії участі;
- формами безпосередньої участі громадян у державному управлінні та

місцевому самоврядуванні;

- специфіки локальної нормотворчості як інструменту розвитку об'єднаних територіальних громад.

вміти:

- орієнтуватися в системі законодавства що стосується державних органів і органів місцевого самоврядування;

- аналізувати положення актів чинного законодавства про організацію та діяльність органів публічної влади;

- самостійно вивчати окремі питання дисципліни;

- самостійно працювати з науковою та навчально-методичною літературою;

- розглядати та вирішувати проблемні ситуації, пов'язані з процесами державотворення;

- порівнювати і аналізувати діяльність окремих органів публічної влади, їх посадових осіб;

- організувати ефективний виборчий процес на місцевому рівні та формування структур виконавчих органів місцевого самоврядування;

- забезпечити ефективний документообіг та нормативну базу функціонування органів місцевого самоврядування;

- приймати участь в організації надання публічних послуг населенню, зокрема, шляхом застосування інструментів демократії участі.

Міждисциплінарні зв'язки: «Теорія держави і права», «Конституційне право України», «Україна в Європросторі».

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Обов'язковий компонент процесу навчання у закладах вищої освіти – є практичні заняття, призначені для поглибленого вивчення тієї чи іншої дисципліни. Термін «практичне заняття» включає також такі види занять, як семінарське заняття, практикум. Основна дидактична мета практичного заняття – розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих здобувачами на лекціях та в процесі самостійної роботи і спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення умінь і

навичок, розвиток наукового мислення та усного мовлення здобувачів.

Таким чином, практичні заняття розвивають наукове мислення та мову здобувачів, дають змогу перевірити їх знання, у зв'язку з чим використання різних педагогічних методик в процесі аудиторної роботи є важливим засобом достатньо оперативного зворотного зв'язку.

Семинар (лат. *seminarium* – розсадник) – вид практичних занять, який передбачає самостійне опрацювання студентами окремих тем і проблем відповідно змісту навчальної дисципліни та обговорення результатів цього вивчення, представлених у вигляді тез, повідомлень, доповідей, рефератів тощо.

Головна мета семінарських занять – сприяння поглибленому засвоєнню здобувачами найбільш складних питань навчального курсу, спонукання студентів до колективного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, активізування до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування навичок самоосвіти.

Кожен виступ здобувача на практичному занятті з основних питань, а також реферат або доповідь мусять складатися з наступних елементів:

- характеристика основних наукових джерел, в яких висвітлюються дане питання;
- сутність і зміст теорії даного питання;
- реалізація теорії в практичній діяльності;
- висновки.

На реферати і доповідь надається 7-12 хвилин; на виступ з основного питання до 5^{ми} хвилин; на додаткові виступи і пояснення до 2^х хвилин.

Виступи мусять бути у переважній більшості за власним бажанням здобувача.

Для обговорення питань на практичних заняттях використовуються наступні методи:

- творча, вільна дискусія;
- «круглий стіл», мозковий штурм;
- аналіз документів, наукових джерел;
- порівняльний аналіз ефективності теоретичних і методологічних

концепцій;

- аналіз результатів тестових опитувань та інші.

Тематика і плани проведення практичних занять відповідають програмі навчальної дисципліни «Держане будівництво та самоврядування» і заздалегідь доводяться до відома здобувачів.

Специфіка практичних занять з навчальної дисципліни «Державне будівництво та самоврядування» полягає в тому, що під час їх проведення відбувається поєднання глибокого засвоєння теоретичного матеріалу і зосередження уваги на вирішенні практичних завдань, які безпосередньо виникають з практики державного управління в Україні. Тому важливо сформувати у здобувачів вміння аналізувати поточну політичну і правову ситуацію в державі, враховуючи внесення змін до Конституції, чинного законодавства та новітні нормативно-правові акти. Самостійна підготовка здобувачів до таких форм заняття, як співбесіда та дискусія, які проводяться з безпосереднім розглядом ситуацій, дає можливість багатоаспектного розгляду питань, винесених на обговорення, підготувати до участі в обговоренні максимальну кількість студентів, а також допомагає розвивати правове мислення та юридично діловий стиль спілкування. Здобувач, готуючись до участі у практичному занятті та обговоренні того чи іншого питання, повинен, враховуючи реалії політичного життя України, аналізувати та висловлювати власну оцінку процесів здійснення державного будівництва та розвитку місцевого самоврядування, при цьому чітко формулювати основні теоретичні положення; аргументувати та доводити свої міркування і твердження а також давати якомога повнішу і водночас стислу відповідь на поставлені запитання. Таким чином, важливу роль відіграє самостійна робота здобувачів, під час якої вони повинні підготувати повідомлення, або реферати, есе за заданою проблематикою.

Методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи здобувачами

Самостійна робота здобувача є однією з форм організації і здійснення

навчання, основною формою оволодіння навчальним матеріалом і надбання навичок використання теорії і методології в практичній діяльності у вільний від обов'язкових навчальних занять час за розкладом.

Методичне рекомендації щодо самостійної роботи студентів по вивченню курсу «Державне будівництво і самоврядування» розроблено з урахуванням заходів, які передбачають:

- виділення по темі ключових понять. Вони спрямовують процес навчання та чітко визначають, про що саме здобувачі мають дізнатися, вивчаючи тему. Вони нібито встановлюють «планку рівня знань» по кожній темі;

- формулювання запитань задля самопідготовки. Вони концентрують увагу здобувачів на найбільш суттєвих питаннях, вказують на важливі аспекти теми, допомагають засвоїти матеріал;

- формулювання теми рефератів та відповідних письмових завдань (н-д: заповнити таблицю, розробити схемо-конспект, напишіть есе). Вони сприяють активізації творчої роботи, критичному оцінюванню здобутих знань, вивченню не лише теоретичних, але і практичних досягнень і сучасних проблем державного будівництва.

Виконання здобувачами самостійно зазначених завдань по темах формує навички роботи зі спеціальною літературою, спрямовують на розуміння теоретичних та практичних аспектів дисципліни «Державне будівництво та самоврядування».

Робота над рефератом передбачає ретельне обрання теми відповідно запропонованої проблематики. Реферат необхідно починати з добре продуманого вступу. У вступі визначається мета дослідження, межі та методи дослідження. У рефераті необхідно обґрунтувати шляхи вирішення проблеми. Реферат обов'язково повинен завершуватися висновками та посиланнями на використані закони, нормативно-правові акти та літературні джерела. Структура реферату зумовлюється актуальністю проблеми, винесеної на обговорення. Як правило, обсяг реферату не повинен перевищувати 10 аркушів друкованого або написаного від руки тексту (вступ – 1 аркуш, основна частина – 6 аркушів, висновки – 2 аркуші та список

літератури – 1 аркуш).

Есе як вид навчальної діяльності здобувача – самостійний твір-роздум над поставленою проблемою, за умови використання ідей, концепцій, асоціативних образів з інших областей знань, політичного досвіду, суспільної практики. Таким чином, підготовка до практичних занять передбачає виконання відповідний обсягу самостійної роботи здобувачів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Державне будівництво і місцеве самоврядування як складова державознавства, наука і навчальна дисципліна.

Тема 1. Загальне поняття про державне будівництво і місцеве врядування

Поняття державного будівництва і місцевого самоврядування: основні напрями державного будівництва і місцевого самоврядування. Поняття, предмет, методологічні основи та джерела науки державного будівництва і місцевого самоврядування. «Державне будівництво і місцеве самоврядування» як дисципліна та її значення для підготовки фахівців з спеціальності «Право».

Тема 2. Історичний розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування

Розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування як системи наукових знань. Становлення і еволюція вітчизняного конституціоналізму. Сучасні провідні наукові школи. Діяльність Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України.

Змістовий модуль 2. Організаційні засади діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

Тема 3. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні

Системно-структурна організація органів державної влади і місцевого самоврядування: принципи організації і діяльності, правове регулювання та співвідношення функцій і компетенцій органів державної влади. Наукова організація управлінської праці в органах державної влади і місцевого самоврядування, її основні вимоги.

Тема 4. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади, органів влади АР Крим і місцевого самоврядування

Поняття основ організації та діяльності органів державної влади, органів влади АР Крим і місцевого самоврядування. Територіальна основа системи органів державної влади і місцевого самоврядування, правова, матеріальна і фінансова основи організації та діяльності органів державної влади, органів влади АР Крим і місцевого самоврядування.

Змістовий модуль 3. Організація роботи Верховної Ради України

Тема 5. Верховна Рада України як один з вищих органів держави

Статус ВР України: правова, територіальна, матеріальна і фінансова основи організації і діяльності ВР України. Організаційна структура та функції, форми роботи та процедура проведення сесій. Організація проведення слухань та прийняття актів ВР України.

Тема 6. Організація роботи органів та посадових осіб Верховної Ради України

Голова ВР України та його заступники: функції та компетенція. Комітети ВР України: порядок утворення, функції, форми і методи роботи. Тимчасові комісії: організація роботи та компетенція. Апарат ВР України: структура, функції та організація роботи. Організація роботи Уповноваженого ВР України з прав людини.

Тема 7. Організація роботи народних депутатів України

Процедура підготовки та проведення виборів народних депутатів України. Організація роботи у ВР та у виборчому окрузі. Порядок внесення і розгляду запитів і звернень народних депутатів. Правові, організаційні, інформаційні, соціально-економічні гарантії діяльності народних депутатів. Формування депутатських фракцій та їх функції.

Змістовий модуль 4. Організація роботи Президента України

Тема 8. Інститут президенства в Україні та його функціонування

Правові основи організації і діяльності Президента. Організація і проведення виборів Президента. Функції, форми і методи діяльності Президента. Організація прийняття та виконання актів Президента. Апарат президента: структура, функції, організація роботи.

Змістовий модуль 5. Кабінет Міністрів України (КМ України) як вищий колегіальний орган виконавчої влади

Тема 9. Організація і діяльність Кабінету міністрів України

Статус КМ України: правова, територіальна, матеріально-фінансова основи діяльності КМ України. Порядок формування КМ України. Функції, форми і методи діяльності КМ України. Організація прийняття та виконання актів КМ України. Організація роботи робочих, консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів КМ України. Апарат КМ України: структура, функції та організація роботи.

Тема 10. Організація роботи центральних органів виконавчої влади в Україні

Статус центральних органів виконавчої влади. Система та функції міністерств, державних служб, державних агенцій, державних інспекцій, центральних органів влади зі спеціальним статусом. Порядок утворення та організаційна структура центральних органів виконавчої влади. Форми і методи діяльності центральних органів виконавчої влади в Україні.

Тема 11. Місцеві державні адміністрації (МДА)

Статус місцевих державних адміністрацій. Система, порядок утворення й структура МДА. Функції та компетенція МДА. Голова МДА та його заступники, їх повноваження й організація роботи. Форми і методи діяльності МДА. Відділи, управління та інші органи місцевої державної адміністрації, її апарат, організація їх роботи.

Змістовний модуль 6. Автономна республіка Крим (АР Крим): організація роботи Верховної Ради та органів виконавчої влади

Тема 12. Організація роботи Верховної Ради АР Крим

Статус ВР АР Крим. Організаційна структура, функції, посадові особи, статус

депутатів. Форми і методи діяльності ВР АР Крим. Апарат ВР АР Крим та організація його роботи.

Тема 13. Організація роботи органів виконавчої влади АР Крим

Порядок утворення і структура Ради міністрів АР Крим: функції, методи діяльності. Організація роботи апарату Ради міністрів та діяльність інших органів виконавчої влади АР Крим.

Змістовний модуль 7. Місцеве самоврядування в Україні

Тема 14. Засади місцевого самоврядування в Україні

Поняття і система місцевого самоврядування в Україні. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Принципи, функції, основи та гарантії місцевого самоврядування в Україні.

Тема 15. Організація роботи представницьких органів і посадових осіб місцевого самоврядування

Правовий статус і структура місцевих рад. Функції, компетенція, форми і методи діяльності місцевих рад. Апарат місцевої ради і організація його роботи. Служба в органах місцевого самоврядування. Організація роботи сільського селищного. Міського голови, секретаря ради, голови обласної, районної ради та його заступників. Організація роботи органів самоорганізації населення.

Тема 16. Організація роботи депутатів та виконавчих органів місцевих рад

Організація підготовки і проведення виборів депутатів місцевих рад. Організація роботи депутатів місцевих рад у радах та у виборчих округах. Депутатські запити, звернення, запитання, порядок їх внесення і розгляду. Гарантії діяльності депутатів місцевих рад.

Порядок формування і структура виконавчих комітетів місцевих рад. Форм і методи роботи виконавчих комітетів. Організація роботи апарату виконавчих комітетів. Система, порядок утворення та форми роботи відділів, управлінь, комісій та інших виконавчих органів рад.

Тема 17. Особливості відносин органів державної влади з громадськими об'єднаннями, судовими, правоохоронними органами та органами юстиції

Відносини органів державної влади усіх ланок з громадськими об'єднаннями, з

судовими органами та органами юстиції, з органами прокуратури, Служби безпеки України та органами національної поліції.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№№	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	2	3	4
Змістовний модуль 1. Державне будівництво і місцеве самоврядування як складова державознавства, наука і навчальна дисципліна			
1	Тема 1. Загальне поняття про державне будівництво і місцеве самоврядування	2	
2	Тема 2. Історичний розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування	2	
Змістовний модуль 2. Організаційні засади діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування			
3	Тема 3. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні	2	
4	Тема 4. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади, органів влади АР Крим і місцевого самоврядування	2	
Змістовний модуль 3. Організація роботи Верховної Ради України (ВР України)			
5	Тема 5. Верховна Рада України як один з вищих органів держави	2	
6	Тема 6. Організація роботи органів та посадових осіб Верховної Ради України	2	
7	Тема 7. Організація роботи народних депутатів України	2	
Змістовний модуль 4. Організація роботи Президента України			
8	Тема 8. Інститут президенства в Україні та його функціонування	2	
Змістовний модуль 5. Кабінет Міністрів України (КМ України) як вищий колегіальний орган виконавчої влади			
9	Тема 9. Організація і діяльність Кабінету міністрів України	2	
10	Тема 10. Організація роботи центральних органів виконавчої влади в Україні	2	
11	Тема 11. Місцеві державні адміністрації (МДА)	2	
Змістовний модуль 7. Місцеве самоврядування в Україні			
12	Тема 14. Засади місцевого самоврядування в Україні	2	
13	Тема 15. Організація роботи представницьких органів і посадових осіб місцевого самоврядування	2	
14	Тема 17. Особливості відносин органів державної влади з громадськими об'єднаннями, судовими, правоохоронними органами та органами юстиції	2	
15	Підготовка до залікової КР	2	
Усього годин		30	

САМОСТІЙНА РОБОТА

№№	Питання для самостійної роботи	Кількість годин	Форми контролю
		денна форма навчання	
1	2	3	4
Змістовний модуль 1. Державне будівництво і місцеве самоврядування як складова державознавства, наука і навчальна дисципліна			
1	Тема 2. Історичний розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування	4	Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
Змістовний модуль 2. Організаційні засади діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування			
2	Тема 4. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади, органів влади АР Крим і місцевого самоврядування	4	Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
Змістовний модуль 3. Організація роботи Верховної Ради України (ВР України)			
3	Тема 5. Верховна Рада України як один з вищих органів держави	4	Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
Змістовний модуль 4. Організація роботи Президента України			
4	Тема 8. Інститут президенства в Україні та його функціонування	4	Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
Змістовний модуль 5. Кабінет Міністрів України (КМ України) як вищий колегіальний орган виконавчої влади			
5	Тема 9. Організація і діяльність Кабінету міністрів України	5	Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
Змістовний модуль 6. Автономна республіка Крим (АР Крим): організація роботи Верховної Ради та органів виконавчої влади			
6	Тема 12. Організація роботи Верховної Ради АР Крим	4	Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
7	Тема 13. Організація роботи органів виконавчої влади АР Крим		Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
Змістовний модуль 7. Місцеве самоврядування в Україні			
8	Тема 14. Засади місцевого самоврядування в Україні.	5	Усне опитування, письмові завдання для СРС, КМР, залік
9	Підготовка до КМР	2	
Усього годин		36	

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1 (2 години)

Тема 1. Загальне поняття про державне будівництво і місцеве самоврядування

План теми

1. Поняття державного будівництва та місцевого самоврядування.
2. Основні напрямки здійснення державного будівництва та місцевого самоврядування.
3. Поняття, предмет і система науки державного будівництва та місцевого самоврядування.

Ключові поняття: *державне будівництво, місцеве самоврядування, публічна влада, основні напрямки здійснення державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні, елементи (суб'єкти, об'єкти, зміст) публічної влади, сфера державного будівництва та місцевого самоврядування, система науки державного будівництва та місцевого самоврядування.*

Тематика рефератів та повідомлень:

1. Загальна характеристика конституційних основ державного будівництва і місцевого самоврядування.
2. Сутність елементів державного будівництва та місцевого самоврядування.
3. Основні напрямки здійснення державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні.

Скласти таблицю за темою «Історія державного будівництва і місцевого самоврядування в українських землях та в Україні»

№№	Історичний період	Нормативно – правові акти, події	Результати

Питання для самопідготовки:

1. Розкрийте зміст державного будівництва і місцевого самоврядування як категорії державознавства.

2. Що таке «елементи змісту державного будівництва і місцевого самоврядування» та яка їх наукова роль?
3. Дайте загальну характеристику конституційних основ державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні.
4. Назвіть основні напрями здійснення державного будівництва і місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі.
5. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні як наука і місце у системі суспільних та юридичних наук.
6. Розкрийте зміст «організаційної», «процесуальної» та «управлінської» концепцій науки державного будівництва і місцевого самоврядування.

Література:

Нормативні документи

1. Акт проголошення незалежності України. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38.
2. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. №31.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про правонаступництво: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1991. №46.

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-

те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.

Практичне заняття 2 (2 години)

Тема 2. Історичний розвиток науки державного будівництва і місцевого самоврядування

План теми

1. Історичний розвиток науки державного будівництва та місцевого самоврядування:
  - 1.1 Становлення і еволюція вітчизняного конституціоналізму в другій половині XIX – на початку XX ст..
  - 1.2 Розвиток державознавчих наук за радянську добу часів тоталітаризму.
  - 1.3 Новітній період розвитку науки державне будівництво та місцеве самоврядування.
2. Методологічні основи та джерела державного будівництва та місцевого самоврядування.

Ключові поняття: *методологічні основи науки державного будівництва та місцевого самоврядування, діалектичний метод, плюралістичний підхід, порівняльно-правовий метод, метод формально-логічного аналізу, формально-юридичний метод, історичний метод, джерела науки державного будівництва та місцевого самоврядування, нормативні акти, інтерпретаційні акти, корпоративні акти, акти застосування норм права.*

Тематика рефератів та повідомлень:

1. Історичний розвиток науки державного будівництва та місцевого самоврядування.
2. Конституційного визнання місцевого самоврядування як самостійної підсистеми публічної влади.
3. Теоретичне наповнення поняття публічні діячі.

Скласти таблицю за темою «Методологічні основи науки державне будівництво та місцеве самоврядування» (приклад)

№ №	Методологічний спосіб і прийом пізнання	зміст	Сфера застосування
1	Діалектичний метод	Діалектика – це теорія пізнання, яка враховує складність і суперечливість останнього, зв'язки суб'єктивного і об'єктивного в істині, єдність абсолютного і відносного тощо, використовуючи в цьому процесі основні закони, категорії і принципи діалектики, їх гносеологічні аспекти.	Через призму діалектичного методу державно-правові явища розглядаються в їх взаємному зв'язку, взаємодії та неперервному розвитку, в постійній динаміці та перетворенні поступових кількісних змін на корінні якісні зрушення, у боротьбі протилежностей, у боротьбі старого та нового
2.			
3.			

Питання для самопідготовки:

1. Назвіть прізвища вчених, що внесли найбільш суттєвий внесок у розвиток науки державного будівництва.

2. Які загальні та спеціальні методи наукового пізнання використовуються в науці державного будівництва і місцевого самоврядування?
3. З якими галузевими юридичними науками найтісніше пов'язана наука державного будівництва та місцевого самоврядування?
4. Проаналізуйте значення навчальної дисципліни «Державне будівництво та самоврядування» для підготовки фахівців за спеціальністю «Право».

Література:

Нормативні документи

1. Акт проголошення незалежності України. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38.
2. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. №31.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про правонаступництво: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1991. №46.

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.
2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.
3. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/
4. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого

Практичне заняття 3 (2 години)

Тема 3. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні

План теми

1. Системно-структурна організація органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні.
3. Поняття, правове регулювання та співвідношення функцій і компетенції органів державної влади, органів місцевого самоврядування.
4. Поняття і система форм діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.
5. Поняття і система методів діяльності органів державної влади, та місцевого самоврядування.
6. Основи організації та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні.

Ключові поняття: *організація органів публічної влади, діяльність органів публічної влади, елементи організації і діяльності органів публічної влади, системно-структурна організація органів державної влади та місцевого самоврядування, орган публічної влади, класифікація органів публічної влади, рівні механізму влади, принципи організації і діяльності органів публічної влади, функції і компетенція органів публічної влади, форми діяльності органів публічної влади, методи діяльності органів публічної влади, основи організації і діяльності органів публічної влади.*

Тематика рефератів та повідомлень:

1. Системно-структурна організація органів державної влади і місцевого самоврядування в Україні.
2. Територіальна, правова, матеріальна й фінансова основи організації та діяльності органів державної влади, і місцевого самоврядування в Україні.

3. Сутність та специфіка державного управління.
4. Основні здобутки адміністративної школи управління та її загальна характеристика
5. Співвідношення понять «державна влада» та «державне управління».
6. Елементи державного управління: суб'єкти, об'єкти, взаємозв'язки.
7. Співвідношення державного управління та місцевого самоврядування.

Питання для самопідготовки:

1. Дайте визначення базових термінів «влада», «політична влада», «державна влада», «публічна влада».
2. Визначте конституційні засади державного будівництва в Україні. Визначте конституційні засади місцевого самоврядування в Україні.
3. Публічна влада як атрибут механізму державного будівництва.
4. Конституційні засади виконавчої влади та державного управління в Україні.
5. Проаналізуйте державне управління як діяльність виконавчо-розпорядчого характеру.
6. Проаналізуйте сутність та об'єктивні умови і фактори, що визначають зміст державного будівництва і місцевого самоврядування.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про правонаступництво: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1991. №46.

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів :

Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.

2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.

3. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua

4. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : www.rada.gov.ua

5. Офіційний сайт Президента України. URL : www.president.gov.ua

6. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL : www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/

7. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL : <http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття 4(2 години)

Тема 4. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади, органів влади АР Крим і місцевого самоврядування

План теми:

1. Система принципів організації й діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

2. Поняття, правове регулювання та співвідношення функцій і компетенції органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

3. Поняття і система форм діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

Ключові поняття: *організація органів публічної влади АР Крим,, діяльність органів публічної влади, елементи організації і діяльності органів публічної влади АР Крим, принципи організації і діяльності органів публічної влади АР Крим , функції і компетенція органів публічної влади АР Крим, форми діяльності органів публічної влади, методи діяльності органів публічної влади АР Крим.*

Підготувати есе за темою: «Крим – це Україна!»

Питання для самопідготовки:

1. Визначте основи організації та діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
2. Проаналізуйте процес організації підготовки і проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
3. Проаналізуйте організаційну будову та функції Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
4. Проаналізуйте організацію роботи органів і посадових осіб Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
5. Проаналізуйте організацію роботи депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
6. Визначте форми і методи діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
7. З'ясуйте структуру апарату Верховної Ради Автономної Республіки Крим та особливості організації його роботи.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про правонаступництво: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1991. №46.

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.

2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.

3. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/

4. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

5.

Практичне заняття 5(2 години)

Тема 5. Верховна Рада України як один з вищих органів держави

План теми:

1. Організаційна будова та функції Верховної Ради України.
2. Форми та методи роботи Верховної Ради України.
- 3.Порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради України. Організація проведення слухань.

Ключові поняття: *Верховна Рада України (ВРУ),керівництво ВРУ,*

структура ВРУ, депутатські об'єднання, комітети ВРУ, тимчасові (спеціальні та слідчі) комісії, функції ВРУ, форми та методи роботи ВРУ, чергові та позачергові сесії ВРУ, пленарні засідання, проект порядку денного сесії ВРУ.

Тема рефератів та повідомлень:

1. Виникнення і розвиток парламенту. Парламент і парламентаризм.
2. Традиції українського парламентаризму.
3. Витоки та проблеми сучасного українського парламентаризму.

Питання для самопідготовки:

1. Визначити правові, територіальні та фінансово-матеріальні основи організації та діяльності Верховної Ради України.
2. Визначити основні структурні елементи Верховної Ради України.
3. Визначити та охарактеризувати головні функції Верховної Ради України.
4. Визначити та охарактеризувати нормотворчу, установчу, контрольну, правозастосовну, інтерпретаційну, організаційну та матеріально-технічні форми діяльності Верховної Ради України.
5. Проаналізувати головні методи практичної діяльності Верховної Ради України.
6. Визначити види сесій Верховної Ради України та їх складові; охарактеризувати процес підготовки проекту порядку денного сесії Верховної Ради України.
7. Визначити терміни проведення сесії; охарактеризувати особливості порядку підготовки і проведення першої сесії Верховної Ради України нового скликання; визначити мету та порядок проведення парламентських слухань.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010. Документ 1861-VI чинний, поточна редакція. Редакція від 21.10.2018, підстава – 2578-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
3. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992. – Документ 2790-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2017, підстава – 2148-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.97. Документ 776/97-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 03.08. 2017, підстава – 2135-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97>
5. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10.02.98. Документ 90/98-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 28.12.2015, підстава – [901-VIII](#). URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90/98>
6. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.98. Документ 183/98-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 08.07.2018, підстава – [2469-VIII](#). URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ :

Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.

3. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL :www.rada.gov.ua

4. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/

5. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття 6(2 години)

Тема 6. Організація роботи органів та посадових осіб Верховної Ради України

План теми:

1. Організація роботи Голови Верховної Ради України та його заступників. Прийняття актів Верховної Ради України
2. Система, будова та порядок утворення комітетів та тимчасових комісій Верховної Ради України. Функції, компетенція, форми та методи роботи комітетів Верховної Ради України.
3. Апарат Верховної Ради України.
4. Організація роботи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

Ключові поняття: *кворум, парламентські слухання, методи роботи ВРУ, апарат ВРУ, парламентське видавництво, Уповноважений ВРУ з прав людини, чергові та позачергові вибори ВРУ.*

Самостійно розглянути тему «Організація роботи органів та посадових осіб Верховної Ради України» за наступним планом:

1. Голова Верховної Ради та його повноваження.
2. Заступники Голови Верховної ради та їх повноваження.
3. Апарат Верховної ради: структура.

4. Комітети Верховної Ради: їх види і компетенції. Закон України «Про комітети Верховної Ради України»
5. Тимчасові спеціальні комісії та їх компетенції
6. Тимчасові слідчі комісії та їх компетенції. \

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010. Документ 1861-VI чинний, поточна редакція. Редакція від 21.10.2018, підстава – 2578-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
3. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992. – Документ 2790-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2017, підстава – 2148-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.97. Документ 776/97-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 03.08. 2017, підстава – 2135-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97>
5. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10.02.98. Документ 90/98-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 28.12.2015, підстава – [901-VIII](#). URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90/98>
6. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.98. Документ 183/98-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 08.07.2018, підстава – [2469-VIII](#). URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве

самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.

2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.

3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.

4. Офіційний сайт Верховної Ради України.URL :www.rada.gov.ua

5. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/

6. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування».URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття 7(2 години)

Тема 7. Організація роботи народних депутатів України

План теми:

1. Історія парламентських виборів в Україні.
2. Організація підготовки і проведення виборів народних депутатів України.
3. Організація роботи народних депутатів України у Верховній Раді України та з виборцями.
4. Помічники-консультанти народних депутатів України.

5. Запити і звернення народних депутатів України, порядок їх внесення і розгляду.

6. Гарантії діяльності народних депутатів України. Організація роботи депутатських фракцій і груп.

Ключові поняття: *народний депутат, парламентські вибори, виборча система, право бути обраним народним депутатом, засади виборчого процесу, види виборів народних депутатів: чергові, позачергові, повторні, проміжні; статус народного депутату: ценз громадянства, віковий ценз, ценз осілості; присяга, повноваження, недоторканість, помічник-консультант, запит і звернення народних депутатів, гарантії діяльності народних депутатів, депутатські фракції і групи.*

Теми рефератів та повідомлень:

1. Новітня історія парламентських виборів в Україні.
2. Соціально-правовий статус народного депутата України.
3. Право народного депутата України на недоторканність: гарантія якісного виконання службових обов'язків чи перепона в боротьбі з корупцією.
4. Що таке депутатська недоторканність та як вона працює в Європі.
5. Позиція Венеціанської комісії Ради Європи щодо питання про парламентську недоторканність.
6. Парламентська недоторканність. Чому й з кого її знімали в Україні.
7. Депутатська недоторканність: імунітет чи індемнітет.
8. Зняття депутатської недоторканності: популізм чи порядок.

Питання для самопідготовки:

1. Підготувати інформацію про історію парламентських виборів в Україні.
2. Вибори та склад Української ЦР, причини політичної поразки ЦР.
3. Особливості виборів та функціонування Верховної ради УРСР.
4. Новітня історія парламентських виборів в Україні.
5. Особливості виборчої системи, право бути обраним народним депутатом, засади виборчого процесу, етапи виборчого процесу, види виборів народних депутатів, організація виборів.

6. Виборчі округи, виборчі ділянки, виборчі комісії, фінансування виборчої компанії кандидата в народні депутати.
7. Проаналізувати організацію роботи народних депутатів України, а саме: повноваження та статус народного депутату України, розподіл міст в залі ВР, регламент роботи народних депутатів, персональна робота депутатів з виборцями, відповідальність депутатів, трудова дисципліна та відповідальність депутата за її порушення, етично-культурні норми поведінки депутата
8. Умови організації інформаційного забезпечення роботи депутатів: організація консультацій з фахівцями що необхідно задля депутатської діяльності, правова допомога; помічник – консультант депутата: статус, кількість, повноваження, матеріальне забезпечення діяльності помічників консультантів.
9. Інформація про соціальні гарантії та матеріальне забезпечення діяльності депутатів та їх помічників. Особливості організації роботи депутатських фракцій і груп.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010. Документ 1861-VI чинний, поточна редакція. Редакція від 21.10.2018, підстава – 2578-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
3. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992. – Документ 2790-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2017, підстава – 2148-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
4. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон

України від 23.12.97. Документ 776/97-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 03.08. 2017, підстава – 2135-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.
2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.
3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.
4. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL :www.rada.gov.ua
5. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/
6. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття8 (2 години)

Тема 8. Інститут президенства в Україні та його функціонування

План теми:

1. Основи організації і діяльності Президента України.
2. Організація підготовки і проведення виборів Президента України.
3. Функції Президента України.
4. Форми і методи діяльності Президента України.
5. Організація прийняття та виконання актів Президента України.
6. Структура, функції, організація роботи апарату Президента України.

Ключові поняття: *Президент України, вибори Президента України, Адміністрація Президента України, глава Адміністрації Президента України, указ Президента України, розпорядження Президента України, Рада національної безпеки та оборони України, Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, Державне управління справ.*

Теми рефератів та повідомлень:

1. Конституційні засади введення військового положення в Україні.
2. Повноваження президента як головнокомандуючого.
3. Передвиборчі перегони в Україні на сучасному етапі.
4. Історія президентської інституції в світовій історії.
5. Історія президентської інституції в Україні.

Питання для самопідготовки:

1. Визначити та охарактеризувати правові, територіальні та фінансово-матеріальні основи організації і діяльності Президента України.
2. Охарактеризувати основні положення Закону України «Про вибори Президента України», зокрема визначити основні вимоги, що висуваються до кандидата у Президенти України, порядок вступу новообраного Президента України на посаду.
3. Охарактеризувати такі функції Президента України: координаційну; представницьку; юрисдикційну; контрольну; функції забезпечення державної незалежності, територіальної цілісності та національної безпеки України;

керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави; формування персонального складу органів державної влади.

4. Визначити особливості методів діяльності Президента України (планування, координації, інформаційного забезпечення контролю за виконанням рішень, роботи з кадрами).

5. Визначити основні акти Президента, охарактеризувати порядок та особливості їх підготовки.

6. Охарактеризувати органи, що забезпечують діяльність Президента України, охарактеризувати їх структуру та функції.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.

2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4

- вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.
3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.
4. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/
5. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття 9(2 години)

Тема 9. Організація і діяльність Кабінету міністрів України

План теми:

1. Основи організацій діяльності Кабінету Міністрів України.
2. Порядок утворення і будова Кабінету Міністрів України.
3. Функції Кабінету Міністрів України.
4. Форми і методи діяльності Кабінету Міністрів України.
5. Організація прийняття та виконання актів Кабінету Міністрів України.
6. Структура, функції та організація роботи апарату Кабінету Міністрів України.

Ключові поняття: *Кабінет Міністрів України, прем'єр-міністр України, перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, Секретаріат Кабінету Міністрів України, Програма діяльності Кабінету Міністрів України, засідання Кабінету Міністрів України.*

Теми рефератів та повідомлень:

- Співвідношення діяльності комітетів Верховної ради України та уряду.
- Досягнення сучасного уряду України.
- Урядова криза: причини та наслідки (на прикладі зарубіжної країни)

Питання для самопідготовки:

1. Визначити завдання Кабінет у Міністрів України та охарактеризувати

основи організації і діяльності (правові, територіальну та матеріально-фінансову).

2. Охарактеризувати етапи процедури призначення прем'єр-міністра України та формування складу уряду та визначити структуру Кабінету Міністрів України.

3. Розглянути термін дії уряду та питання припинення повноважень Уряду та його голови.

4. Охарактеризувати виконавчу, економічну, бюджетну, екологічну, соціальну, гуманітарну, політичну та функцію забезпечення державного суверенітету й економічної самостійності України.

5. Охарактеризувати наступні форми діяльності Кабінету Міністрів України: нормотворчу, правозастосовчу, установчу, контрольну, організаційну.

6. Визначити місце прем'єр-міністра при проведенні засідань Уряду.

7. Визначити перелік актів Кабінету Міністрів України, охарактеризувати їх структуру та процедуру підготовки та прийняття

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.

2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін,

В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.
2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.
3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.
4. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua
5. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL : www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/
6. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL : <http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття 10 (2 години)

Тема 10. Організація роботи центральних органів виконавчої влади в Україні

План теми:

1. Основи організації і діяльності центральних органів виконавчої влади.
2. Система, функції та порядок утворення центральних органів виконавчої влади.
3. Організаційна будова центральних органів виконавчої влади.
4. Форми і методи діяльності центральних органів виконавчої влади.

Ключові поняття: *основи організації та діяльності центральних органів виконавчої влади, центральні органи виконавчої влади, система центральних органів виконавчої влади, порядок утворення центральних органів виконавчої влади, функції центральних органів виконавчої влади, організаційна будова центральних органів виконавчої влади, міністерство, державні служби, агентства, інспекції, організація роботи центральних органів виконавчої*

влади, форми і методи діяльності центральних органів виконавчої влади.

Теми рефератів та повідомлень:

1. Види центральних органів виконавчої влади та їх структура.
2. Порівняльна характеристика функцій центральних органів влади в унітарних країнах та федераціях.

Питання для самопідготовки:

1. Окреслити коло нормативно-правових документів, які становлять правову основу організації та діяльності центральних органів виконавчої влади (Конституцію України, закони України, акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, акти центральних органів виконавчої влади);
2. Визначити територіальну основу їх організації та діяльності; охарактеризувати матеріально-фінансову основу центральних органів виконавчої влади
3. Проаналізувати порядок утворення та окреслити функції (виконавчо-розпорядчі, нормотворчі, установчі та контрольно-наглядові) центральних органів виконавчої влади.
4. Охарактеризувати функції та завдання керівництва, колегії, структурних підрозділів, патронатних служб, робочих, дорадчих, консультативних та територіальних органів центральних органів виконавчої влади.
5. Визначити особливості здійснення правових, організаційних та матеріально-технічних форми діяльності центральних органів виконавчої влади.
6. Охарактеризувати планування, вироблення рішень, організацію і контроль виконання рішень, координацію, інформаційне забезпечення та роботу з кадрами як методи діяльності центральних органів виконавчої влади.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.

2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.

3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.

4. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/

5. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття 11(2 години)

Тема 11. Місцеві державні адміністрації (МДА)

План теми:

1. Основи організації і діяльності місцевих державних адміністрацій.
2. Система, порядок утворення й будова місцевих державних адміністрацій.
3. Функції та компетенція місцевих державних адміністрацій.
4. Голова місцевої державної адміністрації та його заступники, їх повноваження й організація роботи.
5. Форми і методи діяльності місцевих державних адміністрацій.
6. Відділи, управління та інші органи місцевої державної адміністрації, її апарат, організація їх роботи.

Ключові поняття: *місцева державна адміністрація, голова місцевої державної адміністрації, колегія місцевої державної адміністрації, обласні, районні, міські, районні у містах державні адміністрації, функції та компетенція місцевих державних адміністрацій, форми та методи діяльності місцевих державних адміністрацій, структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій (апарат, управління та відділи, керівництво місцевих державних адміністрацій).*

Питання для самопідготовки:

1. Визначити нормативно-правові документи, які становлять правову основу організації та діяльності місцевих державних адміністрацій (Конституцію України, закони України, акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, акти центральних органів виконавчої влади тощо);
2. Визначити територіальну основу організації та діяльності місцевих державних адміністрацій.
3. Охарактеризувати матеріально-фінансову основу місцевих державних адміністрацій.
4. визначити порядок утворення та організаційну будову місцевих державних адміністрацій.
5. Назвати основні структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій їх внутрішню структуру та способи утворення; визначити завдання колегії місцевих державних адміністрацій.
6. Характеристика функцій та компетенцій місцевих державних

адміністрацій.

7. Охарактеризувати функції, які виконують голови місцевих державних адміністрацій та його заступників.

8. Форми і методи діяльності місцевих державних адміністрацій, а саме: правові (нормотворчу, правозастосовчу, контрольну, установчу), організаційні (виконавчо-розпорядча діяльність голови та заступників місцевих державних адміністрацій).

9. Процес розроблення проекту обласного та районного бюджетів та звіт про їх виконання.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.99. Документ 586-XIV, чинний, поточна редакція. Редакція від 05.05.2018, підстава – [2325-VIII](#). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>

3. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 02.03.00. Документ 1524-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 02.12.2012, підстава – [5463-VI](#). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1524-14>

4. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.01. – Документ 2493-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2017, підстава – [2148-VIII](#). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>

5. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.02. Документ 93-IV, чинний, поточна редакція. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4 вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.
3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.
2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.
3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.
4. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/
5. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

Практичне заняття 12(2 години)

Тема 14. Засади місцевого самоврядування в Україні

(формат проведення – обговорення рефератів та повідомлень)

План теми:

1. Поняття і система місцевого самоврядування в Україні.
2. Принципи та функції місцевого самоврядування в Україні.
3. Основи та гарантії місцевого самоврядування в Україні.

Ключові поняття: *місцеве самоврядування, територіальна громада, ознаки територіальної громади, функції територіальних громад, принципи місцевого самоврядування, функції місцевого самоврядування, основи місцевого самоврядування, трансферти, дотації, субвенції, гарантії місцевого самоврядування в Україні, сільські, селищні міські ради, сільський, селищний, міський голова, обласні, районні, районні у містах ради, виконавчий комітет місцевої ради.*

Теми рефератів та повідомлень:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування: зміст та значення для України.
2. Всесвітня декларація місцевого самоврядування: історія прийняття та політико-правове значення.
3. Суть поняття «місцеве самоврядування» у чинному законодавстві України.
4. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні.
5. Зарубіжний досвід організації міського самоврядування.
6. Діяльність органів місцевого самоврядування та громадськості у галузі екології та природних ресурсів.

Література:

Нормативні документи

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.99. Документ 586-XIV, чинний, поточна редакція. Редакція від 05.05.2018, підстава – [2325-VIII](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14). URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
3. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 02.03.00. Документ 1524-III, чинний, поточна редакція.

Редакція від 02.12.2012, підстава – [5463-VI](#).

URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1524-14>

4. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.01. – Документ 2493-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2017, підстава – [2148-VIII](#).

URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>

5. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.02. Документ 93-IV, чинний, поточна редакція. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

Базова

1. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.

2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4-те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.

3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

Додаткова

1. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.

2. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.

3. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.

4. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування». URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/

5. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого

Практичне заняття 13 (2 години)

Тема 15. Організація роботи представницьких органів і посадових осіб місцевого самоврядування

(формат проведення – обговорення рефератів та повідомлень)

План теми:

1. Організація роботи представницьких органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
2. Організація роботи депутатів місцевих рад.
3. Організація роботи виконавчих органів місцевих рад.

Ключові поняття: *місцеве самоврядування, територіальна громада, ознаки територіальної громади, функції територіальних громад, принципи місцевого самоврядування, функції місцевого самоврядування, основи місцевого самоврядування, трансферти, дотації, субвенції, гарантії місцевого самоврядування в Україні, сільські, селищні міські ради, сільський, селищний, міський голова, обласні, районні, районні у містах ради, виконавчий комітет місцевої ради.*

Теми рефератів та повідомлень:

1. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах.
2. Сучасна державна політика у сфері місцевого самоврядування.
3. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в контексті Концепції адміністративної реформи в Україні.
4. Впровадження принципів місцевого самоврядування в життя на сучасному етапі.
5. Періодизація місцевого самоврядування та особливості його історичного розвитку.
6. Реалізація засад місцевого самоврядування в Одеській області на сучасному етапі.

Практичне заняття 14 (2 години)

Тема 17. Особливості відносин органів державної влади з громадськими об'єднаннями, судовими, правоохоронними органами та органами юстиції
Захист індивідуальних навчально-дослідних робіт.

Зміст індивідуального завдання: підготувати реферат за пропонованою тематикою та супровідну мультимедійну презентацію.

Форми індивідуального завдання (можливо співавторство):

- реферат;
- мультимедійна презентація.

Тематика:

1. Децентралізація влади в Україні та зарубіжних країнах: порівняльна характеристика.
2. Реформа «децентралізації управління»: сутність та результати.
3. Зарубіжний досвід публічного управління: адаптація до сучасних вітчизняних реалій.
4. Механізми реформування місцевого самоврядування в зарубіжних країнах та Україні: порівняльна характеристика.
5. Забезпечення принципу прозорості та відкритості у діяльності місцевої влади (на прикладі конкретного органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування).
6. Удосконалення системи державного та громадського контролю за діяльністю органу місцевого самоврядування (на прикладі конкретного органу місцевого самоврядування).
7. Специфіка феномену спроможності територіальних громад.
8. Муніципальна консолідація.
9. Роль та функціональні можливості міст у подальшому розвитку регіонів в умовах співробітництва територіальних громад.
10. Створення умов для підвищення ефективності використання потенціалу територій в умовах співробітництва територіальних громад.

11. Міжнародне співробітництво територіальних громад: поняття, форми та зміст.
12. Взаємодія місцевих рад і системи органів самоорганізації населення як вектор децентралізації
13. Організація місцевого самоврядування у містах з районним поділом та агломераціях.
14. Специфіка здійснення місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах.
15. Стан та шляхи модернізації системи місцевих виборів в Україні.
16. Прийняття рішень та їх реалізація в публічному управлінні.
17. Консультативно-дорадча діяльність в органах місцевого самоврядування.
18. Командне лідерство в місцевому самоврядуванні.
19. Фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці.
20. Стратегії та програми розвитку територіальної громади.

Практичне заняття 15 (2 години)- Контрольна модульна робота
Критерії оцінювання

Контрольна модульна робота: критерії оцінювання		<p><i>Контрольна модульна робота складається з трьох блоків завдань:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - тестові завдання першого рівня складності з наступними інструкціями: «Оберіть одну правильну відповідь...»; «Оберіть декілька правильних відповідей...»; «Згодні Ви з наступним ствердженням (ТАК чи НІ). - тестові завдання другого рівня складності з наступними інструкціями: «Встановіть відповідність, наприклад: вчені – погляди, наукові школи – представники та ін; «Надайте визначення пропонованих понять» «Встановіть послідовність»; «Заповніть таблицю» <p>завдання третього рівня складності це теоретичні питання.</p>
	1-3	<p>I рівень – 30 тестових завдань Десять правильні відповіді – 1 бал; Двадцять правильних відповідей – 2 бали; Тридцять правильних відповідей – 3 бали.</p>
	4-5	<p>II рівень – завдання на відповідність Повна правильна відповідь на кожне завдання – по 1 балу.</p>
	6-8	<p>III рівень – теоретичне питання</p> <ul style="list-style-type: none"> - за вживання та пояснення термінів, категорій й розуміння їх сутності - 1 бал ; - за логічне викладання змісту, що свідчить про розуміння наукової проблематики та точність застосування термінологічного апарату -2 бали ;

15. Організація, що займається забезпеченням виконання Президентом України своїх обов'язків, має назву:

- а) Адміністрація Президента України;
- в) Канцелярія Президента України;
- б) Секретаріат Президента України;
- г) Резиденція Президента України;

16. Головним розпорядником коштів Державного бюджету, що виділяються на забезпечення діяльності Президента України є:

- а) Адміністрація Президента України;
- в) Секретаріат Президента України;
- б) Державне управління справами;
- г) Рада національної безпеки та оборони.

17. При формуванні складу Конституційного суду України Президент України призначає на посади та звільняє з посад:

- а) третину його складу;
- в) дві третини його складу;
- б) половину його складу;
- г) четверту частину його складу.

18. Президент України має право достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо:

- а) протягом одного місяця у ВРУ не сформовано коаліцію депутатських фракцій;
- в) протягом 30 днів не обрано Голову ВРУ;
- б) до ВРУ обрано менше 300 депутатів;
- г) протягом 90 днів після відставки КМУ не сформовано новий уряд.

19. На проведення виборів Президента України відводиться:

- а) 60 днів;
- в) 120 днів;
- б) 90 днів;
- г) 150 днів.

20. Повторне голосування, якщо жоден з кандидатів у Президенти України не набрав більше 50% голосів виборців, проводиться:

- а) у першу неділю після дня виборів;
- в) у третю неділю після дня виборів;
- б) у другу неділю після дня виборів;
- г) у четверту неділю після дня виборів.

21. Прем'єр-міністр України призначається на посаду:

- а) Верховною Радою України;
- в) найбільшою фракцією ВРУ;
- б) Президентом України;
- г) коаліцією депутатських фракцій ВРУ

22. До складу Кабінету Міністрів України входить:

- а) 3 віце-прем'єр-міністри ;
- в) 5 віце-прем'єр-міністрів;
- б) 4 віце-прем'єр-міністри;
- г) 6 віце-прем'єр-міністрів.

23. Секретаріат Кабінету Міністрів України очолює:

- а) Прем'єр-міністр України;
- в) міністр Кабінету Міністрів України;
- б) перший віце-прем'єр-міністр;
- г) керівник Секретаріату Кабінету Міністрів України.

24. Акти Кабінету Міністрів України, що мають нормативний характер, видаються у формі:

- а) законів України;
- в) розпоряджень Кабінету Міністрів України;
- б) постанов Кабінету Міністрів України;
- г) доручень Кабінету Міністрів України.

25. Нову редакцію Закону України «Про Кабінет міністрів України» прийнято у:

- а) 2014 році;
- в) 2016 році;
- б) 2015 році;
- г) 2017 році.

26. Посади членів Кабінету Міністрів належать до:

- а) політичних;
- в) патронатних;
- б) адміністративних;
- г) що обираються всенародним голосуванням.

27. Кабінет Міністрів України набуває повноважень після складення присяги:

- а) не менш ніж третиною його складу;
- в) не менш двома третинами його складу;
- б) не менш ніж половиною його складу;
- г) усім його складом.

28. Чергові засідання Кабінету Міністрів України проводяться:

- а) кожного понеділка;
- в) кожної середи;
- б) кожного вівторка;
- г) кожного четверга.

29. Сьогодні кількість міністерств в Україні становить:

- а) 16 одиниць;
- в) 18 одиницю;
- б) 17 одиниць;
- г) 19 одиниці.
- д) немає правильної відповіді.

30. Служба безпеки України належить до:

- а) міністерств;
б) державних комітетів;

- в) центральних органів виконавчої
влади;
г) регіональних органів виконавчої влади.

II. Встановіть відповідність: термін – визначення (Літера – цифра)

1	Міністерство	а	координаційний орган із питань національної безпеки і оборони при Президентові України.
2	Наука державного будівництва і місцевого самоврядування	б	спеціальні засідання Верховної Ради України, які проводяться з метою вивчення питань, що становлять суспільний інтерес та потребують законодавчого врегулювання за участю представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, наукових установ, представників громадськості.
3	Парламентські слухання	в	основна організаційна форма роботи, яка складається із пленарних засідань, засідань комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій, що проводиться в період між пленарними засіданнями, роботи народних депутатів у депутатських фракціях (групах) та з виборцями.
4	Сесія Верховної Ради України	г	система наукових поглядів, уявлень, знань, що комплексно на основі теоретичного та практико-прикладного підходів розкриває питання організації та діяльності органів публічної влади
5	(РНБО)	д	внутрішньо взаємопов'язана, логічно побудована структура розміщення наукового матеріалу, зумовлена специфікою предмета.
6	Система науки	є	органи ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до компетенції місцевого самоврядування.
7	Місцевий референдум	е	форма прийняття територіальною громадою рішень із питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування.
8	Тимчасові контрольні комісії місцевої ради	ж	це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є забезпечення формування та реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя.

III. Надайте повну обґрунтовану відповідь на теоретичне питання:

Чому фахівцям з «Права» необхідно знати наукові основи державного будівництва і самоврядування.

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань або здобувач відмовляється від відповіді, або відсутній.
	1 бал	Здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
	2 бали	Здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань,

		використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу.
Самостійна робота здобувача (<i>усні відповіді</i>)	0 балів	Самостійна робота не виконана або не захищена.
	1 бал	Відповідь фрагментарна. Здобувач має поверхові знання з питання. Пояснює суть окремих понять. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу. Здобувач використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. Самостійна робота виконана у неповному обсязі, з суттєвими недоліками. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
	2 бали	Відповідь здобувача майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Здобувач володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, допущені окремі неточності. При відповіді на проблемні питання здобувач висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
	3 бали	Здобувач продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату та теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Здобувач володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань та аргументує її. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. Відсутні відповіді граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (<i>реферат</i>)	0 балів	Не захищуються реферати, які є плагіатом або передруком з мережі Інтернет.
	1 бал	Реферат виконаний самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки, або вони взагалі відсутні, тема не розкрита, робота не відповідає обсягу її оформлення не відповідає вимогам, список літератури менше 5 пунктів, з них менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел.
	2 бали	Реферат виконаний самостійно, оформлення відповідає вимогам, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал

		представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки, тема не розкрита, частина значимої інформації відсутня, список літератури менше 5 пунктів, з них менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел.
	3 бали	Реферат виконаний самостійно, оформлення відповідає вимогам, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки, тема не розкрита, робота не відповідає обсягу, список літератури понад 5 пунктів, з них менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел.
	4 бали	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, розкрита актуальність теми, в аналітичній частині подано опис основної проблеми, представлена основна література по темі, у висновку сформульовані загальні висновки, тема в цілому розкрита, проте частина значимої інформації не ввійшла в зміст реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота ретельно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	5 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, розкрита актуальність теми, в аналітичній частині подано опис основної проблеми, представлена основна література по темі, у висновку сформульовані загальні висновки, тема в цілому розкрита, проте частина значимої інформації не ввійшла в зміст реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота ретельно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	6 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, розкрита актуальність теми, в аналітичній частині подано опис основної проблеми, представлена основна література по темі, у висновку сформульовані загальні висновки, тема повністю розкрита, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота ретельно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	7 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті дотримана структура написання реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 50 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота

		грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	8 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті дотримана структура написання реферату, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	9 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті присутня оригінальна ідея аналізу або структурування матеріалу, список літератури понад 8 пунктів, з них не менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
	10 балів	Реферат виконаний самостійно і відповідає обсягу, обґрунтовано актуальність обраної теми, повно і чітко представлені основні теоретичні поняття, в аналітичній частині дано повноцінний аналіз проблеми, що досліджується, її всебічне висвітлення, у висновку сформульовані розгорнуті висновки, тема повністю розкрита, в рефераті присутня оригінальна ідея аналізу або структурування матеріалу, список літератури понад 10 пунктів, з них не менше 60 % найменувань за останні 5 років, кількість Інтернет-документів не перевищує 15 % загальної кількості списку джерел, робота грамотно оформлена і представлена до перевірки у визначений викладачем термін.
Контрольна модульна робота: критерії оцінювання	1-3	I рівень – 30 тестових завдань
	4-5	II рівень – 2 завдання на відповідність
	6-8	III рівень – теоретичне питання

Глосарій

Автономія – форма самоуправління частини території унітарної, а іноді й федеральної держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення в межах, установлених центральною владою.

Агломерація населених пунктів – групова форма територіального зосередження населених пунктів, переважно міських, а також сільських,

об'єднаних інтенсивними господарськими, трудовими й культурно-побутовими зв'язками.

Адміністративна реформа – вид політико-правової реформи, яка здійснюється у сфері виконавчої влади і стосується як її організаційної структури, функцій, кадрового забезпечення, так і взаємовідносин з органами місцевого самоврядування. А. р. полягає в системній перебудові державного управління всіма сферами життя та в розбудові нових інститутів державного управління, що відповідають економічному та соціальному стану країни, сучасному цивілізованому суспільству, спрямованому в постіндустріальний інформаційний простір.

Принципи адміністративної реформи – це головні засади її проведення, які засновані на відповідній ідеології і політиці адміністративної реформи. У принципах розкривається головне призначення і сутність даної реформи. Правова основа адміністративної реформи – це нормативно-правові акти, які є відправною точкою і механізмом забезпечення даної реформи. Серед цих актів головна роль належить Конституції і законам України. У міру поглиблення адміністративної реформи її правова основа вдосконалюється і оновлюється

Адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село.

Населені пункти, які є на території України, поділяються на міські і сільські. До міських населених пунктів належать міста республіканського, обласного, районного підпорядкування і селища міського типу, до сільських – села і селища незалежно від їх адміністративної підпорядкованості.

Адміністративно-територіальний устрій – поділ країни на систему адміністративних одиниць, відповідно до якого утворюються місцеві органи влади й управління. Систему А.-т. у. України становлять: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України.

Апарат Верховної Ради України – це орган, який здійснює правове, наукове, організаційне, документальне, інформаційне, кадрове, фінансово-господарське, матеріально-технічне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності Верховної Ради України, народних депутатів України.

Асоціації органів місцевого самоврядування та їх добровільні об'єднання – добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку.

Верховна Рада України (парламент) – єдиний орган законодавчої влади в Україні.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим – це представницький орган, який здійснює представницькі, нормотворчі, контрольні функції та повноваження в межах своєї компетенції на підставі Конституції України і законів України, Конституції Автономної Республіки Крим і нормативно-правових актів Автономної Республіки Крим з метою сприяння реалізації прав та інтересів населення автономії та вирішенню питань життєдіяльності регіону.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських (районних у містах) рад – це підконтрольні і підзвітні відповідним радам, а з питань здійснення делегованих повноважень – відповідним органам виконавчої влади виконавчі комітети, відділи, управління та інші виконавчі органи, що створюються.

Гарантії місцевого самоврядування – це сукупність умов та заходів, що забезпечують повну та ефективну реалізацію територіальними громадами, їх органами та посадовими особами права вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Голова районної, обласної, районної в місті ради – це посадова особа, яка обирається радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради шляхом таємного голосування.

Громадські слухання – це форма участі жителів села, селища, міста у здійсненні місцевого самоврядування шляхом заслуховування не рідше одного разу на рік громадою звітів депутатів ради і посадових осіб місцевого самоврядування, під час якого можуть порушуватися різні питання і вноситися пропозиції з питань місцевого значення.

Депутатський запит народного депутата України – це вимога народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яка заявляється на сесії Верховної Ради України до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, керівників інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також до

керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь на питання, віднесені до їх компетенції.

Депутатський запит депутатів місцевої ради – це підтримана радою вимога депутата місцевої ради до посадових осіб ради і її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які розташовані або зареєстровані на відповідній території, а депутата міської (міста обласного значення), районної, обласної ради – також до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів і управлінь дати відповідь на питання, віднесені до відання ради

Депутатське звернення народного депутата України – це викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатське звернення депутатів місцевої ради – це викладена в письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатське запитання – це засіб одержання депутатом інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми. Відповідь на запитання може бути оголошена на сесії ради або дана депутату в індивідуальному порядку. Запитання не включається до порядку денного сесії, не обговорюється і рішення по ньому не приймається.

Депутатські групи місцевої ради – це добровільні об'єднання депутатів, які створюються для спільної роботи по здійсненню депутатських повноважень у виборчих округах.

Депутатські фракції Верховної Ради України – це депутатські об'єднання, які формуються на партійній основі народними депутатами, обраними за

списком політичних партій, які за результатами виборів отримали депутатські мандати.

Депутатські фракції місцевої ради – це добровільні об'єднання депутатів, які формуються на партійній основі депутатами місцевих рад.

Державна служба – це центральний орган виконавчої влади, більшість функцій якого складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам.

Державне агентство – центральний орган виконавчої влади, пріоритетними напрямками діяльності якого є функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління

Державна інспекція – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого здебільшого зорієнтована на контрольні-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства.

Джерела науки державного будівництва і місцевого самоврядування – це інформаційні носії, матеріали, які містять знання в галузі державного будівництва і місцевого самоврядування: наукові праці вчених, правові акти, матеріали практики діяльності органів публічної влади.

Елементи змісту державного будівництва і місцевого самоврядування – це юридичні показники існуючої моделі організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування в Україні. До них відносять систему, порядок утворення, внутрішню організаційну будову, функції, компетенції, форми і методи діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, принципи та основи їх організації та діяльності.

Загальні збори громадян – це зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення.

Колегія міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади – це консультативно-дорадчий орган, який створюється для погодженого вирішення питань, колективного і вільного обговорення, інформаційного та аналітичного сприяння у визначенні найважливіших напрямів діяльності, опрацюванні проектів рішень.

Комітет Верховної Ради України – це орган Верховної Ради України, який створюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямами законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду

питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій.

Компетенція органів публічної влади – це сукупність закріплених у правових актах предметів відання та повноважень органів публічної влади, шляхом встановлення яких фіксується обсяг і зміст діяльності владних суб'єктів.

Матеріально-фінансова основа організації та діяльності органів публічної влади – це природні, майнові та фінансові ресурси, що використовують органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування при здійсненні своїх функцій і повноважень.

Методи діяльності органів публічної влади – це прийоми і способи, за допомогою яких органи публічної влади реалізують свої функції та компетенцію, а також забезпечується організація управлінського процесу. Вирізняються правові, організаційні та соціально-психологічні методи.

Методологічні основи науки державного будівництва і місцевого самоврядування – це система підходів, прийомів та способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні різних аспектів організації та діяльності органів публічної влади, яка включає загальнофілософські (діалектика, метафізика, плюралізм та ін.), загальнонаукові (історичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та ін.) та спеціальні (статистичний, соціометричний, моделювання та ін.) методи.

Міністерство – це центральний орган виконавчої влади, основним завданням якого є забезпечення формування та реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя (секторах державного управління), спрямованої на виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України.

Міністерства Автономної Республіки Крим – це республіканські органи виконавчої влади АРК, які забезпечують реалізацію загальнодержавної політики, розробку та впровадження республіканської політики у відповідній сфері.

Місцева рада – це представницький, колегіальний виборний орган місцевого самоврядування, який формується територіальною громадою на рівні села, селища, міста (району в місті), а на рівні області та районів представляє спільні інтереси цих територіальних громад.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. **Місцевий референдум** – це форма прийняття територіальною громадою рішень із питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування.

Місцеві ініціативи – це пропозиція членів територіальної громади про обов'язковий розгляд на відкритому засіданні місцевої ради будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

Навчальна дисципліна «Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні» – це система наукових знань і галузі державного будівництва і місцевого самоврядування, необхідних і достатніх для формування цілісного уявлення про організацію роботи органів публічної влади у процесі підготовки юристів, державних службовців, фахівців органів державної влади і місцевого самоврядування.

Народний депутат – це обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України й уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

Наука державного будівництва і місцевого самоврядування – це система наукових поглядів, уявлень, знань, що комплексно на основі теоретичного та практико-прикладного підходів розкриває питання організації та діяльності органів публічної влади з урахуванням політичних, історичних, економічних, правових, організаційних, соціологічних чинників функціонування цих органів.

Наукова організація управлінської праці – це система узагальнених знань про оптимальну організацію управлінської праці, засіб забезпечення високої продуктивності за допомогою досягнень сучасної науки і техніки.

Орган публічної влади – це відносно самостійна, структурно організована інституція, наділена власними функціями та компетенцією, необхідними матеріальними ресурсами для здійснення управління у визначеній сфері суспільних відносин, що розповсюджує свою владу на всіх суб'єктів за

територіальною ознакою. Може бути класифікований за функціональним призначенням, територіальною основою організації та діяльності, порядком фінансування, часом функціонування та ін.

Орган самоорганізації населення – це представницький орган, що створюється жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частини, для вирішення окремих питань місцевого значення.

Організаційні методи діяльності органів публічної влади – це способи і прийоми упорядкування і ефективної організації процесу реалізації функцій і компетенції органів публічної влади. До них належать методи планування, інформаційного забезпечення, вироблення рішень, організації виконання рішень, контролю виконання рішень, координації, роботи з кадрами.

Основи організації та діяльності органів публічної влади – це система зовнішніх чинників як необхідних умов існування й ефективного функціонування органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Головними видами є правова, територіальна та матеріально-фінансова основи.

Офіс Президента України – це створені главою держави в межах коштів Державного бюджету консультативні, дорадчі, допоміжні та інші органи і служби.

Парламентські слухання – це спеціальні засідання Верховної Ради України, які проводяться з метою вивчення питань, що становлять суспільний інтерес та потребують законодавчого врегулювання за участю представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, наукових установ, представників громадськості.

Повноваження органів публічної влади – це сукупність «правообов'язків» органів публічної влади, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на ці органи функцій.

Погоджувальна рада депутатських фракцій (груп) – це консультативно-дорадчий орган Верховної Ради України, який створюється для попередньої підготовки і розгляду організаційних питань роботи Верховної Ради України.

Посадова особа місцевого самоврядування – це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Постійні комісії ради – це робочі органи, що утворюються із числа депутатів для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до відання ради, здійснення контролю за виконанням рішень ради та її виконавчого комітету.

Постійні та тимчасові комісії Верховної Ради АРК – це органи Верховної Ради АРК, які обираються на строк її повноважень із числа депутатів для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням постанов і рішень Верховної Ради АРК.

Правова основа організації та діяльності органів публічної влади – це система правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі організації і функціонування органів публічної влади, закріплюють елементи їх організації та діяльності.

Предмет науки державного будівництва і місцевого самоврядування – це комплекс суспільних відносин, що складаються у процесі організації та діяльності органів публічної влади.

Представництво Президента України в АРК – це державний орган, створений відповідно до Конституції України метою сприяння виконанню в Автономній Республіці Крим повноважень, покладених на Президента України.

Президія Верховної Ради Автономної Республіки Крим – це орган, який координує роботу Верховної Ради АРК, сприяє депутатам у виконанні ними своїх обов'язків, допомагає в підготовці й проведенні сесій та реалізації інших повноважень.

Принципи організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування – це керівні ідеї, положення, що відображають закономірності формування, функціонування і розвитку органів публічної влади, на яких ґрунтується їх організація й діяльність.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим – це виконавчий орган Автономної Республіки Крим, який здійснює виконавчі функції та повноваження в межах своєї компетенції.

Рада національної безпеки і оборони України (РНБО) – це координаційний орган із питань національної безпеки і оборони при Президентіві України.

Рахункова палата – це постійно діючий незалежний орган контролю, який утворюється Верховною Радою України, підпорядкований і підзвітний їй.

Регламент Верховної Ради України – це нормативно-правовий акт, який приймається Верховною Радою України у вигляді закону та встановлює порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради України, засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради.

Регламент Кабінету Міністрів України – це нормативно-правовий акт, який затверджується Кабінетом Міністрів України й регулює питання планування роботи Уряду, порядок підготовки і проведення засідань, підготовки і прийняття актів Кабінету Міністрів України, координації діяльності членів Уряду та його робочих органів, контролю та виконавчої дисципліни, забезпечення діяльності Прем'єр-міністра України та віце-прем'єр міністрів України, постійних і тимчасових органів Кабінету Міністрів України й інші питання.

Секретаріат Кабінету Міністрів України – це структурний підрозділ Кабінету Міністрів України, який здійснює організаційне, експертно-аналітичне, правове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України, підготовку і проведення його засідань та діяльності членів Кабінету Міністрів України.

Сесія Верховної Ради України – це основна організаційна форма роботи Верховної Ради України, яка складається із пленарних засідань, засідань комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій, що проводиться в період між пленарними засіданнями, роботи народних депутатів у депутатських фракціях (групах) та з виборцями.

Система науки державного будівництва і місцевого самоврядування – це внутрішньо взаємопов'язана, логічно побудована структура розміщення наукового матеріалу, зумовлена специфікою предмета. До основних блоків знань, які становлять її, відносять: загальнотеоретичні, історичні питання науки, порівняльно-правові, соціополітичні та соціопсихологічні аспекти державного будівництва і місцевого самоврядування, елементи організації та діяльності органів публічної влади, систему соціальних регуляторів організацію роботи органів публічної влади в Україні, організацію роботи органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, організацію місцевого самоврядування в Україні, відносини органів

публічної влади між собою, а також з об'єднаннями громадян, трудовими колективами.

Система місцевого самоврядування – це сукупність суб'єктів і організаційних форм здійснення місцевого самоврядування, через які територіальна громада реалізує надані їй функції і повноваження.

Сільський, селищний, міський голова – це головна посадова особа територіальної громади відповідного села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста, який обирається певною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років і здійснює свої повноваження на постійній основі.

Територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним місцем проживання в межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Територіальна основа органів публічної влади – це певна частина соціального, природного (у тому числі природо-ресурсного та екологічного), економічного, інфраструктурного, культурно-історичного і просторового потенціалів країни, що перебуває в юрисдикції органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Визначається адміністративно-територіальним устроєм України.

Тимчасові контрольні комісії місцевої ради – це органи ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до компетенції місцевого самоврядування. **Функції органів публічної влади** – це об'єктивно зумовлені основні напрямки їх діяльності, що забезпечують поділ праці в середині державного механізму і характеризуються певною стабільністю, в яких відображаються завдання і соціальне призначення органів публічної влади.

Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом – це орган виконавчої влади, особливі завдання діяльності та повноваження якого визначені Конституцією та законами України, для якого встановлюється спеціальний порядок створення, реорганізації, ліквідації, підконтрольності, підзвітності, а також призначення і звільнення керівників.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативні документи:

1. Акт проголошення незалежності України. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38.
2. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України. 1990. №31.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Документ 254/69 – ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII. URL :
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про правонаступництво: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1991. №46.
5. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010. Документ 1861-VI чинний, поточна редакція. Редакція від 21.10.2018, підстава – 2578-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>
6. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992. – Документ 2790-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2017, підстава – 2148-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.97. – Документ 280/97 -ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2018, підстава – 2515-VIII. URL :http://kodeksy.com.ua/pro_mistseve_samovryaduvannya_v_ukraini.htm
8. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.97. Документ 776/97-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 03.08. 2017, підстава – 2135-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97>
9. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10.02.98. Документ 90/98-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 28.12.2015, підстава – 901-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90/98>
10. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.98. Документ 183/98-ВР, чинний, поточна редакція. Редакція від 08.07.2018, підстава – 2469-VIII. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98>
11. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.99.

- Документ 586-XIV, чинний, поточна редакція. Редакція від 05.05.2018, підстава – [2325-VIII](#). URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
12. Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 02.03.00. Документ 1524-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 02.12.2012, підстава – [5463-VI](#). URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1524-14>
13. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.01. – Документ 2493-III, чинний, поточна редакція. Редакція від 11.10.2017, підстава – [2148-VIII](#). URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
14. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.02. Документ 93-IV, чинний, поточна редакція. URL :<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

Базова

1. Біленчук П.Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): Навч. посібник. Київ : Атіка, 2010. 304 с.
2. Бедрій Р. Б., Бурда С. Я. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: навчальний посібник для курсантів та студентів. Львів : Львівський державний Університет внутрішніх справ, 2012. 124с.
3. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник /Л. І. Бодрова, С.В. Болдирєв, В.О. Величко та інш.; за ред. С. Г. Серьогіної; 4- те вид., переробл. та допов. Харків: Право, 2017. 392 с.
4. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.]. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
5. Камінська Н.В. Місцеве самоврядування: теоретико історичний і порівняльно -правовий аналіз. Навч. посібник. Київ : КНТ, 2010. 232 с.
6. Коваленко А.А. Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. 464 с.
7. Колодій А.М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 464 с.
8. Муніципальне право України / [за ред. докторів юрид. наук, професорів Погорілка В.Ф., Фрицького О.Ф.]. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 350 с.

9. Основи місцевого самоврядування в Україні: конспект лекцій / [уклад.: О.С. Ігнатенко, С.М. Рюмшин]. Київ: Вид-во УАДУ, 2010.
10. Тацій В. Я. Конституційно-правові засади становлення української державності / [за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Тодики]. Харків : Право, 2009. 328 с.

Додаткова література

1. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні. Проблеми теорії та практики: Монографія. Київ: Юридична думка, 2010. 330 с.
2. Бойко Ю. В. Реформування місцевого самоврядування в Україні в контексті Європейської інтеграції: теоретичні та прагматичні питання [Текст]. Держава і право : зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки. Київ, 2010. Вип. 47. С. 182–188.
3. Ганущак Ю. І. Місцеві бюджети. Київ : «Легальний статус», 2011. 48 с.
4. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України [Текст] / О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко та ін. ; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» – DESPRO. Київ : ТОВ «Софія», 2012. 128 с.
5. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України [Текст] / [О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.] ; Центр політико-правових реформ. Київ, 2012. 212 с.
6. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах / В.С. Куйбіда, В.В. Толкованов. Київ : ТОВ «Поліграфічний Центр «Крамар», 2010. 258 с.
7. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В. С. Журавський, В. О. Серьогін, О. Н. Ярмиш. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.
8. Європейська рамкова конвенція Ради Європи про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або органами влади від 21 травня 1980 р. [Текст]. Організація місцевого самоврядування в Україні: зб. нормат.-прав. актів / упоряд.: П. М. Любченко, К. Є. Соляник, Л. В. Челомбитько. Харків : Юрайт, 2012. 296 с.
9. Камінська Н.В. Організаційно-правові засади децентралізації публічної влади. Науковий вісник КНУВС: Науково-теоретичний журнал. 2010. №4. – С. 9–19.
10. Камінська Н. В. Проблеми визначення і сутності понять «демократія»,

«місцева демократія» і «регіональна демократія». Вибори та демократія. 2010. № 2–3. С. 56–61.

11. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком-Інтер, 2007. 504 с.
12. Конституційне право України: Підручник / за заг. ред. В. Л. Федоренка. 4 вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. Київ: 2012. 727 с.
13. Конституційне право України: посіб. для підготов. до іспиту / Ю. Г. Барабаш [та ін.]; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. Харків : Право, 2012. 303 с.
14. Муніципальна влада в Україні : проблеми теорії та практики. [відп. ред. М. О. Баймуратов]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Юрид. думка, 2010. 653 с.
15. Мяловицька Н. А. Правовий статус автономних утворень у державному устрої Великобританії [Текст]. Держава і право. 2011. Вип. 52. С. 198–205.
16. Ткачук А.Ф. Врегулювання діяльності місцевої влади та її органів: проекти тип. місц. нормат. актів. Київ : «Легальний статус», 2011. 91 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua
2. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : www.rada.gov.ua
3. Офіційний сайт Президента України. URL : www.president.gov.ua
4. Офіційний сайт міністерства освіти і науки України України. URL : www.mon.gov.ua
5. Реформа державного управління. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi>
6. Всеукраїнський общественно-політичний журнал «Імена». URL : <http://imena.mk.ua/>
7. Журнал «Кореспондент». URL : www.korrespondent.net
8. Журнал «Політика». URL : www.politik.org.ua
9. Журнал «Сучасна українська політика», журнал «Політичний менеджмент». URL : www.ipiend.gov.ua
10. Журнал «Аспекти публічного управління». URL : <https://aspects.org.ua/>
11. Журнал «Державне управління та місцеве самоврядування».

URL :www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/

12. Журнал «Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування». URL :<http://kntu.net.ua/ukr/content/view/full/29187>

13. Електронне наукове фахове видання «Теоретичні та прикладні питання державотворення». URL :<http://www.oridu.odessa.ua/?fil=9/4>

14. Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». URL :<http://www.dy.nayka.com.ua/>

15. Науково-популярний журнал «Воєнна історія». URL :<http://warhistory.ukrlife.org/>

16. Політичний огляд. URL : <http://politobzor.net/>